

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Навчально-науковий інститут інноваційних освітніх технологій
Кафедра економічної експертизи та аудиту бізнесу

КОРОЛЬЧУК Тамара Василівна

ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»
Магістерська програма – «Економічна експертиза та аудит бізнесу»

Випускна кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Тернопіль - 2018

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ АУДИТУ

- 1.1. Історичні передумови виникнення аудиту
- 1.2. Етапи еволюції світового аудиту: систематизація змістовних ознак

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

- 2.1. Системи організації та регулювання аудиторської діяльності країн світу
- 2.2. Створення і функціонування аудиторських фірм та вимоги до атестації аудиторів у зарубіжних країнах

Висновки до розділу II

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АУДИТУ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ

- 3.1. Організація аудиту в Англії і США
- 3.2. Аналіз нових тенденцій в аудиторському співтоваристві зарубіжних країн

Висновки до розділу III

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми.

Сучасний етап розвитку економіки зарубіжних країн відбувається в умовах глобалізації та інтеграції до світового економічного простору, що не може не впливати на необхідність відповідного реформування контрольного середовища в країні, одним із суттєвих елементів якого є професійний незалежний аудит. Захист економічних інтересів та задоволення інформаційних потреб суспільства в цілому – головна місія аудиту в демократичній країні з ринковою економікою, а виконання цієї місії з погляду на результати діяльності незалежних аудиторів – запорука громадської довіри до бізнесу та затребуваності професії аудитора в суспільстві.

Проте, як відомо, без минулого немає й майбутнього. Тому вбачається як доцільним, так і досить цікавим дослідити певну історіографію етапів еволюції світового незалежного аудиту як професійної діяльності та на підставі цього виявити характерні тенденції й закономірності розвитку методологічних складових, що можуть бути використані та імплементовані в контрольне середовище України.

Зазначимо, що розкриття питань теорії та практики підходів до аудиту простежується у фундаментальних працях зарубіжних авторів Р. Адамса, Ф.Л. Дефліза, С. Дипіази, Р. Доджа, Р. Монтгомері, В.М. О'Рейлі, Дж. Робертсона, М.Б. Хірша. Історичні аспекти аудиторської професії, етапи та перспективи її розвитку досліджували і українські вчені: В.П. Бондар, Ф.Ф. Бутинець, Г.М. Давидов, Н.І. Дорош, О.А. Петрик, О.Ю. Редько, В.С. Рудницький.

Однак, віддаючи належне наявним досить глибоким та обґрунтованим дослідженням, слід зазначити, що стосовно розгляду власне еволюції аудиту вони вирішували скоріше інформативно-пізнавальні завдання, а тому за мету в них не ставилося визначити методологічні складові та закономірності,

притаманні саме окремим етапам еволюції аудиту, а тим паче – знайти найбільш ефективний та мобільний шлях застосування передового світового досвіду, щоб вивести аудит в Україні на якісно новий щабель еволюційного розвитку та забезпечити усталену довіру до нього суспільства, бо саме до цього зобов'язують сучасні реалії економічного та соціокультурного простору вітчизняного бізнес-середовища в контексті інтеграційних процесів.

Мета дослідження. Метою магістерської роботи є дослідження теоретичних положень і практичного досвіду організації аудиторської діяльності в зарубіжних країнах.

Завдання дослідження. Відповідно до мети в роботі необхідно вирішити такі завдання:

- 1) охарактеризувати історичні передумови виникнення аудиту;
- 2) дослідити етапи еволюції світового аудиту;
- 3) проаналізувати системи організації та регулювання аудиторської діяльності в зарубіжних країнах;
- 4) охарактеризувати порядок створення і функціонування аудиторських фірм та вимоги до атестації аудиторів у зарубіжних країнах;
- 5) проаналізувати порядок організації аудиту в Англії і США;
- 6) проаналізувати нові тенденції в аудиторському співтоваристві зарубіжних країн.

Об'єктом дослідження є система аудиту в зарубіжних країнах.

Предметом дослідження є теоретичні і методичні аспекти організації системи аудиту в зарубіжних країнах. .

Методи дослідження. У магістерській роботі використовувалися такі методи дослідження: аналіз – для деталізації і розчленування етапів розвитку аудиту в зарубіжних країнах; синтез – для узагальнення розрізнених аспектів організації аудиторської діяльності в окремих зарубіжних країнах; табличний (графічний) матеріал – для наочного зображення результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення мають відображені автором особливості організації та практичний досвід аудиторської діяльності в озвинутих зарубіжних країнах, які можуть бути використані у вітчизняній аудиторській практиці.

РОЗДІЛ II

ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

2.1. Системи організації та регулювання аудиторської діяльності країн світу

Економічний розвиток більшості країн світу базується на ринкових умовах господарювання, в яких важливе значення має створення і функціонування системи захисту інтересів власників та інформації щодо діяльності економічних суб'єктів, що надається зовнішнім користувачам.

В зарубіжних країнах функціонує два основних види фінансового контролю: державний і незалежний від держави— аудит.

Система державного контролю діє на рівні парламенту і уряду, але перевага надається парламентському контролю. Наприклад, у Великобританії є Національна ревізійна рада на чолі з головним ревізором; в Канаді - парламентський контроль очолює генеральний контролер; в Німеччині, Франції. Угорщині діють Рахункові палати; в США головне контрольне управління Конгресу на чолі з генеральним контролером, адміністративно-бюджетне управління при Президенті та системи інспекторських служб у федеральних відомствах [24]. В Японії — Управління адміністративного контролю при канцелярії прем'єр-міністра., Контрольно-ревізійне управління.

Директива Європейського співтовариства № 8 вимагає проведення аудиторської перевірки всіх великих компаній, дозволяючи самим країнам — членам ЄС вирішувати, чи потрібні такі перевірки малих і середніх фірм.

16.06.2006р. Європарламент і Рада ЄС прийняли Директиву №4, якою внесені зміни і доповнення, зокрема в четвертій директиві змінено статті 11 і 27, які містять критерії визначення компанії, яким дозволяється складати та подавати скорочені фінансові звіти (див. таблицю 2.1).

Таблиця 2.1

**Критерії визначення компанії, яким дозволяється складати та
подавати скорочені фінансові звіти [27]**

Звіт	Критерій	Значення до зміни	Значення після зміни
Баланс	Підсумок балансу	3,65 млн. євро	4,4 млн. євро
	Чистий оборот	7,3 млн. євро	8,8 млн. євро
	Середня чисельність працівн.	50 чол.	50 чол.
Звіт про прибутки та збитки	Підсумок балансу	14,6 млн. євро	17,5 млн. євро
	Чистий оборот	29,2 млн. євро	35 млн. євро
	Середня чисельність працівн.	250 чол.	250 чол.

Із наведених у табл. 2.1 даних видно, що граничні значення підсумку балансу та чистого обороту збільшено на 20%, що приведе до збільшення компаній, які можуть складати скорочені фінансові звіти.

Поряд з цим держави-члени не мають можливості застосовувати норми, які передбачають скорочену фінансову звітність, до компаній, акції яких допущені для торгівлі на регульованих ринках.

В системі захисту інтересів власників центральне місце займає аудиторська діяльність. В різних країнах світу запроваджується власна система організації та регулювання аудиторської діяльності, проте її професійне регулювання та принципи ведення є однаковими у переважній більшості ринкових економік. Специфіка організації аудиторської діяльності у різних країнах проявляється у ступені державного втручання та контролю за функціонуванням суб'єктів аудиторської діяльності.

В залежності від типу моделі організації аудиторської діяльності, яку обирає країна, створюються професійні організації, державні органи регулювання та контролю в галузі аудиту, громадські організації. Основний принцип формування відповідної моделі ґрунтується на визначенні пріоритетності держави або професійних організацій у здійсненні заходів з організації аудиторської діяльності, видачі дозволів на її ведення, регулюванні діяльності суб'єктів аудиту, здійсненні контролю за їх

функціонуванням, вживання заходів притягнення до професійної відповідальності тощо.

Проблеми організації аудиторської діяльності досліджувались такими вітчизняними та зарубіжними авторами, як Андреев В. Д. [2], Ф.Ф. Бутинець [24], Дорош Н.І. [43], Петрик О.А.[75], Тимко Й.П.[99] та ін.

Організація аудиторської діяльності в країні передбачає вирішення таких першочергових завдань, як визначення статусу аудитора в системі відносин між господарюючими суб'єктами, кредитно-фінансовими органами, державою; визначення прав та обов'язків аудитора у відносинах із замовниками і третіми сторонами; встановлення порядку набуття професійної кваліфікації та права займатись діяльністю у галузі аудиту, формування системи нормативно-правових актів в аудиторському середовищі.

Не кожна країна вдало вирішує вказані завдання, тому правовий статус аудиторів та їх роль у суспільстві проявляється неоднаково в залежності від типу моделі організації і регулювання аудиторської діяльності, яка є базовою для економіки певної країни.

В основі світових систем організації та регулювання аудиторської діяльності лежать ключові законодавчі акти, що визначають основні принципи і правила поведінки економічних суб'єктів, які діють на ринку аудиторських послуг.

В Україні таким законодавчим актом є Закон України "Про аудиторську діяльність", який доповнюють положення Міжнародних стандартів аудиту, надання впевненості та етики. В проблемних ситуаціях аудитори користуються науковими коментарями до міжнародних стандартів, розробляють внутрішньофірмові документи, що носять доповнюючий характер [49]. Чітка ієрархічна залежність між вказаними нормативними документами забезпечує правову узгодженість між нормативно-правовими актами як загальнодержавного, так і галузевого характеру, якими

користуються у своїй діяльності аудитори.

Кожна країна світу має свої особливості в системі організації аудиторської діяльності, які визначають сутність та призначення аудиту, умови його регламентації і регулювання, підходи до організації і проведення аудиторських перевірок та надання аудиторських послуг.

Оцінка світових підходів до організації і регулювання аудиторської діяльності дозволяє виділити існування у практиці аудиту дві принципово відмінні концепції регулювання аудиторської діяльності - державну і професійну.

Державна концепція поширена в країнах континентальної Європи, таких як Франція, Німеччина, Польща, де аудит орієнтований, головним чином, на потреби державних органів як основних користувачів аудиторських висновків. У цих країнах аудиторська діяльність суворо регламентується державними органами влади, на які покладаються функції контролю за веденням аудиторської діяльності. У багатьох країнах Європи спостерігається високий рівень впливу держави при встановленні вимог щодо освіти та стажу роботи за спеціальністю, які визначають можливість допуску претендентів до кваліфікаційних іспитів з аудиту.

У країнах з професійною концепцією регулювання аудиторської діяльності, зокрема в США, Великій Британії основним користувачем аудиторського висновку є треті особи - інвестори, кредитори, банки, страхові компанії, біржі. Організація, регулювання, контроль діяльності аудиторів здійснюється за цієї концепції професійними організаціями [32].

Базові принципи системи організації аудиторської діяльності залежать від рівня економічного розвитку, на якому знаходиться країна. Якщо оцінити ступінь державного втручання та контролю за функціонуванням суб'єктів аудиторської діяльності як високий, середній та низький, можна виділити відповідно три моделі організації та регулювання аудиторської діяльності: жорстку, змішану та м'яку.

Економічно розвинутим країнам в більшій мірі притаманна м'яка модель організації аудиторської діяльності. Постіндустріальним країнам та країнам, які знаходяться на початкових етапах економічного розвитку, притаманні жорстка та змішана моделі.

Дослідження особливостей побудови регламентаційних структур аудиторської діяльності країн світу дозволяє здійснити умовний розподіл країн за типом моделі організації і регулювання аудиторської діяльності (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Розподіл країн світу за типом моделі організації і регулювання аудиторської діяльності

Наведений поділ країн на типи моделей є досить умовним, адже у будь-якій країні держава в тій чи іншій мірі здійснює нагляд за функціонуванням усіх сфер економічної діяльності, і аудиторська діяльність не є виключенням. З огляду на це, більшість моделей організації та регулювання аудиторської

діяльності носять змішаний характер.

Вивчення специфіки організації та регулювання аудиту в різних країнах світу показує закономірне утворення професійних організацій та об'єднань практично у кожній країні. Виключенням є Республіка Білорусь, в якій тільки державні органи здійснюють регулювання та контроль у сфері аудиту.

Системи організації і регулювання аудиторської діяльності країн світу організовані таким чином, що передбачають оплату процесу атестації (сертифікації) та ліцензування (реєстрації), а також сплату відповідних зборів і внесків аудиторів для фінансового забезпечення функціонування самої системи аудиту в країні [48].

Для всіх аудиторів на Заході обов'язкове дотримання стандартів Гаар (принципи бухгалтерського обліку), а також GAAS (стандартів аудиту).

Порівнюючи нормативно-правові акти різних зарубіжних країн про організацію аудиту, можна виявити певну схожість в ухваленні рішень по багатьом питанням щодо даної сфери підприємницької діяльності. Наприклад, в нормативно-правових актах майже всіх держав є положення про необхідність проведення аудиту річної фінансової звітності підприємства. Для кожної країни встановлені кваліфікаційні вимоги для дозволу здійснення аудиторської практики.

Ще однією особливістю зарубіжного аудиту є те, що в зарубіжному законодавстві дається детальніша класифікація видів аудиту. Наприклад, в законодавчих актах США, виділяють такі різновиди аудиту, як внутрішній, державний аудит, управлінський і аудит регулюючих органів. Внутрішній аудит є здійснюваною на користь організації незалежною діяльністю внутрішніх аудиторів по перевірці і оцінці роботи організації [12].

В зарубіжній практиці прийнято виділяти три види аудиту, рис. 2.2.:

Фінансовий аудит (аудит фінансової звітності) - це оцінка достовірності інформації, яка міститься у фінансовій звітності. Як правило,

даний аудит проводять аудиторські організації, які за результатами перевірки видають висновок, щодо фінансової звітності організації. По своїй формі і змісту даний вид аудиту найбільш близький до українського аудиту.

Рис. 2.2. Види аудита в зарубіжній практиці

Операційний аудит - це оцінка ефективності окремих видів діяльності організації. Його особливістю є те, що в рамках даного аудиту перевірка не обмежується бухгалтерським обліком, вона включає вивчення організаційної структури фірми, методів її виробничої діяльності, кредитової, інвестиційної, маркетингової політик. На даний момент, операційний аудит має широке розповсюдження в державному секторі.

Поняття «Управлінський аудит» має безліч трактувань, англійський учений Ч. Т. Хонгрэн, визначає управлінський аудит як «огляд, призначений для з'ясування того, чи виконуються політики і процедури, визначені вищим керівництвом».

Видатні американські аудитори Дж. С. Робертсон і Т. Дж. Лоуверс трактують його як «вивчення ділових операцій з метою розробки рекомендацій відносно економнішого і ефективнішого використання ресурсів, результативності в досягненні цілей бізнесу і відповідності політиці компанії». [90].

Крім того, управлінський аудит є одним з найдієвіших інструментів забезпечення виконання завдань, визначених вищим керівництвом компанії. В економічно розвинутих країнах аудиторська діяльність має високий рівень саморегулювання [27, с 8]. Так, в залежності від суб'єктів, які здійснюють

аудит, в Республіці Болгарія виділяють внутрішній, зовнішній та незалежний аудит [96, с 83]. Внутрішній аудит є прерогативою виконавчої влади, здійснюється Міністерством фінансів через Агенцію державного внутрішнього фінансового контролю. Зовнішній аудит проводиться Рахунковою палатою, яка підпорядкована законодавчій владі.

Аудит Рахункової палати передбачає збір, аналіз та оцінку фінансової та нефінансової інформації бюджетних управлінь, перевірку ефективності керівництва бюджетними та іншими публічними засобами, оцінку бюджетної діяльності [96, с 153]. Аудиторська діяльність Рахункової палати здійснюється на основі річної програми, що затверджується Рахунковою палатою. Крім об'єктів, закладених до затвердженої програми, може здійснюватися додатковий аудит (до 5 об'єктів) за спеціальним рішенням Народних зборів.

Незалежний аудит в Республіці Болгарія здійснюється дипломованими експертами-бухгалтерами, регулювання якого покладено на Інститут дипломованих експертів-бухгалтерів (ІДЕБ) [96, с 150]. Нагляд і контроль з боку держави до відношенню до суб'єктів незалежного аудиту в Болгарії практично відсутній. Болгарську регламентаційну структуру можна розглядати як переважно м'яку (рис. 2.3).

ІДЕБ здійснює нормативно-правове регулювання діяльності дипломованих експертів-бухгалтерів, забезпечує організацію та контроль практики незалежної аудиторської професії, затверджує Міжнародні аудиторські стандарти, розробляє та приймає Професійно-етичний кодекс ІДЕБ та інші внутрішні правила [22, с. 81].

Протилежний у порівнянні з розглянутими країнами характер державної регламентації аудиторської діяльності мають Франція, Німеччина, Польща, Ізраїль, Росія, Республіка Білорусь. Це країни з жорсткою моделлю регламентаційної структури аудиторської діяльності.

Організація та управління аудиторською діяльністю у Франції носить

державний характер. Питання регламентації професійної діяльності аудиторів та аудиторських фірм визначаються Декретом Уряду Франції від 12.08.1969 р. та Постановою Уряду Франції від 24.01.1994 р. [91, с. 51]. Питання, пов'язані з аудитом, регулює Міністерство юстиції.

Національна Компанія комісарів з рахунків, об'єднує усіх внесених до Реєстру аудиторів (комісарів з рахунків) та всі аудиторські фірми Франції. Нагляд за її функціонуванням та основне керівництво здійснює Національна Рада, яка складається з 81 комісара, що обираються з числа регіональних рад [103, с. 52].

Національна Рада управляє Національною Компанією та її майном, координує діяльність регіональних рад, розробляє доктрину розвитку аудиторської професії, представляє Національну Компанію у взаємозв'язках з органами державної влади та міжнародними організаціями, захищає інтереси своїх членів.

Французьке товариство бухгалтерів-експертів і атестованих бухгалтерів очолюється органами на двох рівнях - національному і регіональному.

Вища Рада, що включає в свій склад 24 члени і 8 заступників, таємним голосуванням строком на рік обирає президента. Крім того, на національному рівні діє комітет, що займається веденням списку осіб, допущених до виконання аудиторських обов'язків, дисциплінарна палата і контрольні органи, що здійснюють нагляд над діяльністю вищої Ради.

На регіональному рівні створюються департаментські Ради, дисциплінарні палати і органи контролю за діяльністю департаментської Ради. Особливо слід зазначити, що до складу контрольних органів входять урядові комісари, призначені Міністерством економіки і фінансів.

Аудитор у Франції (комісар з рахунків), призначається власниками підприємства (акціонерами) строком на шість років для проведення аудиту. Термін роботи аудитора з підприємством-клієнтом може бути продовжено

ще на один строк [112]. Призначеного аудитора замінити можна тільки у виняткових випадках, коли вноситься юридичне рішення про його непрофесійну поведінку. Якщо розмір статутного капіталу компанії перевищує 500 тис. євро або вона зареєстрована на фондовій біржі, акціонери обирають двох аудиторів. Аудиторська перевірка товариств з обмеженою відповідальністю і простих товариств здійснюється лише у тому разі, якщо їх розмір перевищує встановлену величину.

У Франції існує такий поділ на малі, середні і великі компанії¹:

1. Малими вважаються компанії, які протягом двох фінансових років підряд не перевищували два з трьох зазначених показників:

- а) загальна сума активів — 1 500 000 €;
- б) чистий оборот — 3 000 000 €;
- в) середня кількість працюючих — 10 осіб.

2. До середніх належать компанії, які, не потрапляючи в категорію малих, протягом двох фінансових років підряд не перевищували два із трьох таких показників:

- а) загальна сума активів — 10 000 000 €;
- б) чистий оборот — 20 000 000 €;
- в) середня кількість працюючих — 50 осіб.

3. До великих належать компанії, які протягом двох років підряд перевищували два із трьох показників, передбачених для середніх компаній.

Крім цього, проведення аудиту у Франції є обов'язковим для:

- 1) фінансових організацій;
- 2) страхових компаній;
- 3) сільськогосподарських кооперативів;
- 4) інвестиційних фондів;
- 5) спортивних організацій.

У Німеччині існують дві професійні аудиторські організації: палата аудиторів і інститут аудиторів. Членство в одній з цих організацій є

обов'язковим для кожного аудитора і кожної аудиторської організації, друга - організація суто добровільна, хоча в ній перебуває 90 % всіх німецьких аудиторів.

Завданнями палати аудиторів є: надання консультативного і правового захисту аудиторам, розгляд спірних питань між членами організації, контроль за виконання аудиторами професійних обов'язків, сприяння навчанню і підвищенню кваліфікації аудиторів і участь у формуванні кваліфікаційної і екзаменаційної комісії для присвоєння звання бухгалтера-аудитора.

Діяльність палати аудиторів контролюється Федеральним Міністерством економіки. Цей контроль не припускає управління справами палати, а лише обмежується наглядом за дотриманням законів Німеччини і Статуту самої палати. Палату очолює правління, яке складається з 9 членів, один з яких обирається президентом.

Проблемами аудиторської діяльності в Німеччині займається також Інститут аудиторів. Він сприяє розвитку і зміцненню міжнародних зв'язків із спорідненими професійними органами, здійснює видавничу діяльність: випускає щомісячно журнал, різного роду довідники з аудиту, правових і податкових питань, а також розробляє програми професійної аудиторської підготовки.

Органами управління інститутом є загальні збори його членів, Рада керівників, яка обирає правління з 5 чоловік.

З 1931 року акціонерні товариства в Німеччині зобов'язані проводити щорічні аудиторські перевірки [16]. Це було викликано тим, що наглядові ради акціонерних товариств не справлялися з покладеним на них обов'язком по проведенню перевірок, тим паче, що об'єктами перевірок стали не тільки річні звіти, але і вся організація бухгалтерського обліку. Трудність полягала ще і в тому, що багато акціонерних товариств мали численні філії, які пов'язані з головною організацією (материнським товариством), але які в багатьох аспектах самостійно здійснюють свою виробничу і комерційну

діяльність. Такий великий об'єм складної роботи могли виконати тільки запрошені з боку кваліфіковані спеціалісти.

Отже, починаючи з 1931 р. згідно з чинним законодавством Німеччини усі компанії з обмеженою відповідальністю, а також всі інші середні та великі компанії зобов'язані проводити щорічний аудит.

Компанії відносять до середніх та великих, якщо вони перевищують два з таких трьох критеріїв на протязі двох років підряд:

- 1) загальна сума активів — 3,9 €;
- 2) обсяг продажу — 8 €;
- 3) середня кількість працюючих — 50 осіб.

Інститут аудиторів, створений у Німеччині в 1932 р. Він має спеціалізовані комітети для урегулювання проблем, що виникають в професійній діяльності аудиторів. Крім того, всі аудитори і аудиторські фірми Німеччини є членами Аудиторської палати.

В даний час для позначення професії аудитора в Німеччині використовується термін «віртшафтспрюфер», що буквально означає «контролер економіки». Цей термін захищений законодавчо, а всі інші, що застосовувалися раніше в ході історичного розвитку Німеччини (ревізор, фінансовий інспектор і ін.) в професійному вжитку не зустрічаються.

Право проведення аудиторських перевірок закріплене тільки за офіційно уповноваженими аудиторами - «контролерами економіки», «присяжними контролерами бухгалтерських книг», а також офіційно уповноваженими аудиторськими фірмами.

Аудитори вельми обмежені відносно поєднання аудиторської діяльності з будь-якою іншою. Допустимо лише поєднання аудиту з наступними видами діяльності:

- 1) здійснення діяльності представника вільної професії в технічній і в юридичній області;

2) науково-дослідна робота в інститутах наукового профілю, викладацька робота у вузах і університетах;

3) участь в операціях довірчого управління або у фідучіарних операціях (зберігання і управління цінними паперами, якими він розпоряджається на користь свого клієнта), а також в операціях по секвеструванню (аудиторська палата Німеччини дає дозвіл на таку діяльність лише в тому випадку, якщо вона є тимчасовим, а не постійним явищем);

4) вільна професійна діяльність в області літератури або мистецтва.

За порушення, пов'язані з професійною етикою, протиправними діями і ін., на аудиторів можуть бути накладені різного роду стягнення, починаючи від попередження, зауваження за незначні провини до грошових штрафів і заборони займатися даною професією.

При Аудиторській палаті Німеччини створені аудиторські суди, наділені правами притягнення аудиторів до професійної відповідальності, включаючи штрафи за несумлінне ставлення до своїх професійних обов'язків та позбавлення права займатися аудиторською діяльністю.

Аудит в Німеччині має декілька напрямів:

- аудиторський контроль підприємства в кінці фінансового року (перевірка правильності ведення бухгалтерських книг, перевірка річної звітності);
- аудиторський контроль документів юридичної особи в період її заснування на предмет відповідності законодавству країни;
- аудиторський контроль за дорученням загальних зборів акціонерів (як правило окремі області діяльності акціонерного товариства, а не вся фінансово-господарська діяльність);
- аудиторський контроль окремих сегментів ділової і фінансової діяльності (зокрема, цінні папери, які депонують, в кредитних установах);

- аудиторські перевірки на предмет виявлення правопорушень, включаючи контрольні перевірки поточного характеру, превентивні перевірки з метою попередження можливих порушень;
- контрольна перевірка всього підприємства або його частини (наприклад, у разі продажу).

Нагляд за професією аудитора в Німеччині здійснюється з 2005 р. спеціальним незалежним державним органом контролю – Комісією по нагляду за професією аудитора, яка контролює діяльність Аудиторської палати. З вересня 2007 р. запроваджено нову структуру контролю – інспекцію, яка здійснює контроль стосовно лише тих аудиторських компаній, які підтверджують фінансову звітність підприємств, що працюють на ринку капіталу. У будь-яких інших випадках контроль за якістю послуг здійснюється у тому разі, коли є привід для проведення такого контролю (скарга клієнта, повідомлення у пресі, банкрутство тощо).

Є деякі проблеми, з якими стикаються німецькі аудиторі, прагнучи бути незалежними при здійсненні своїх функцій:

- близько 30% доходів аудиторів поступає від консультування керівництва компаній. Понад 70% журналістів, які пишуть на тему бізнесу, вважають, що ця практика підриває незалежність аудиторів;
- за німецьким законодавством відповідальність аудитора незначна, що перешкоджає прояву цими фахівцями своєї незалежності;
- в німецьких аудиторських фірмах більша частина акцій може належати зовнішнім акціонерам. Цього немає ніде більше в Європі. А клієнт такої фірми може мати тісні відношення з акціонерами, що володіють, акціями цієї фірми.

Представником жорсткої системи регулювання аудиторської діяльності є Польща (рис. 2.5). В аудиторській діяльності Польщі розрізняють

зовнішній та внутрішній аудит [3, с 63]. Зовнішній аудит виконують компетентні ревізори, а внутрішній аудит - внутрішні аудитори компаній.

Основне регулювання і контроль аудиторської діяльності в Польщі здійснюють Загальнодержавна Рада Аудиторів та Міністерство фінансів Польщі, до функцій яких входить законодавче регулювання аудиту, видача дозволів на ведення діяльності в сфері аудиту, контроль функціонування суб'єктів аудиторської діяльності [24, с. 15-17].

Надзвичайний Загальнодержавний З'їзд Професійних аудиторів об'єднує на професійних засадах аудиторів Польщі, та головною його прерогативою є розгляд і затвердження Кодексу професійної етики аудиторів.

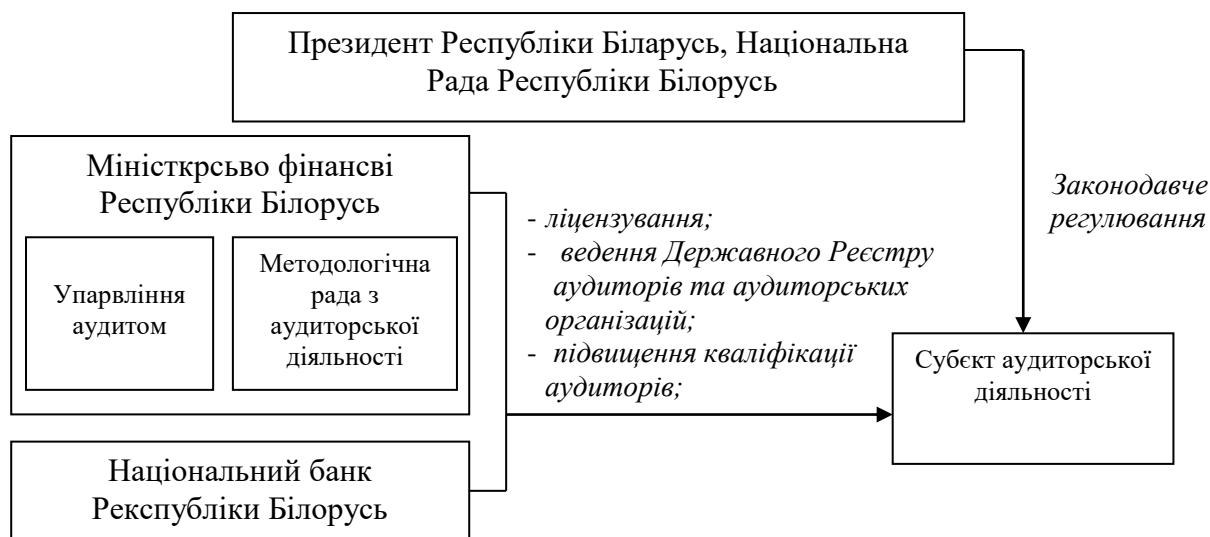
Загальнодержавна Кімната аудиторів захищає професійні інтереси суб'єктів аудиту, розглядає і розвиває принципи професійної етики, здійснює контроль професійної діяльності, підтримує престиж професії в країні.

До початку XXI ст. у Польщі не було чіткої відмінності між ревізією та аудитом. Лише у 2002 році було введено поняття внутрішнього аудиту, основне призначення якого - контроль всередині певної групи підприємств. Нагляд за діяльністю внутрішніх аудиторів здійснює Міністр фінансів Польщі, при міністерстві створений Департамент Координації Фінансового Контролю та Внутрішнього аудиту.

Внутрішньому аудиту в Польщі підлягають центральні одиниці державної адміністрації, військовий уряд, митний та казначейський уряд, одиниці організаційної військової служби та прокуратури, цільові фонди, фонди соціального страхування, урядові особи, одиниці зі значними доходами та витратами, одиниці, які обслуговують вищі органи управління, а також інші суб'єкти господарювання, доходи та витрати публічних засобів, яких перевищують 40 млн. злотих протягом календарного року [3, с 70]. Внутрішній аудитор не повинен брати участь в аудиторських завданнях, які можуть призвести до виникнення конфліктів інтересів, а також

використовувати свої функції у приватних цілях.

Регламентативна структура аудиторської діяльності Республіки Білорусь має найвищий ступінь державного втручання у порівнянні з іншими країнами світу (рис. 2.6.).

Рис. 2.6. Регламентативна структура аудиторської діяльності в Республіці Білорусь

Держава здійснює виключно усі заходи з регулювання аудиторської діяльності, включаючи встановлення вимог щодо проведення аудиту шляхом їх затвердження у нормативно-правових актах.

Розробкою і затвердженням методики проведення аудиту займається Управління аудитом при Міністерстві фінансів Республіки Білорусь [19, с. 15-17]. В якості методичних документів Постановами Міністерства фінансів затверджено Правила аудиторської діяльності.

При Управлінні аудитом на громадських засадах діє Методологічна рада з аудиторської діяльності, яка є дорадчим органом і здійснює науково-консультаційні функції з методологічних питань аудиторської діяльності. Рада формується з числа фахівців міністерств, установ освіти, аудиторських організацій та практикуючих аудиторів. Основною метою функціонування Методологічної ради є розробка рекомендацій з формування методології аудиту та розробки проектів нормативних актів в галузі регулювання

аудиторської діяльності.

Серед аудиторських організацій Республіки Білорусь функціонують фірми як приватної форми власності, так і державної [26, с. 73]. Державні аудиторські організації мають привілейоване становище у порівнянні з приватними, оскільки окрім грошових надходжень від обслуговування клієнтів вони отримують фінансування від підвідомчих організацій в системі відомчого контролю.

У Білорусії замовники (юридичні чи фізичні особи), що пройшли обов'язкову аудиторську перевірку, повинні усунути виявлені аудитором порушення протягом 30 календарних днів з дати одержання аудиторського висновку і внести відповідні зміни до фінансової звітності. Тому в Білорусі не таким актуальним є питання про помилки, виявлені після аудитора фіскальними органами. Це є корисних, на наш погляд, моментом у законодавчому полі аудиту.

Серед основних класифікаційних моделей регламентаційних структур аудиторської діяльності також можна виділити змішаний тип моделі. До країн зі змішаною моделлю відносяться Україна, Чехія, Литовська Республіка, Республіка Молдова.

Україна є яскравим представником змішаного типу моделі регламентації аудиторської діяльності (рис. 2.7.).

Особливістю змішаного типу моделі є те, що регулювання аудиторської діяльності здійснює як уряд країни, так і незалежні професійні організації:

- участь у підготовці проектів нормативних актів;
- розробка методології аудиту;
- контроль за дотриманням законодавства

Рис. 2.7. Регламентційна структура аудиторської діяльності в Україні

Верховна Рада України та Уряд України здійснюють законодавче регулювання аудиторської діяльності шляхом затвердження основного Закону України “Про аудиторську діяльність” та ряду інших нормативно-правових актів. Від різних міністерств та відомств до складу Аудиторської палати України делегуються особи-представники.

Аудиторська палата України (АПУ) є незалежним самостійним неурядовим органом, який здійснює організаційне та методологічне керівництво аудиторською діяльністю в Україні [24, с. 55-74]. АПУ розробляє методичні рекомендації щодо проведення аудиту, затверджує стандарти, норми, положення, інструкції, роз’яснення з питань аудиторської діяльності.

Аудиторська палата України здійснює сертифікацію суб'єктів, що мають намір займатися аудиторською діяльністю, видає дозволи на ведення діяльності в сфері аудиту, здійснює контроль якості аудиту та аудиторських послуг [17, с. 102].

АПУ є підзвітною Кабінету Міністрів України та подає щорічний Звіт про стан аудиторської діяльності в Україні.

Крім Аудиторської палати в Україні діє суспільна професійна організація - Спілка аудиторів України (САУ). САУ об'єднує на добровільних засадах практикуючих аудиторів, розробляє проекти нормативно-правових актів в сфері аудиту, надає методичні рекомендації щодо проведення аудиту та надання аудиторських послуг.

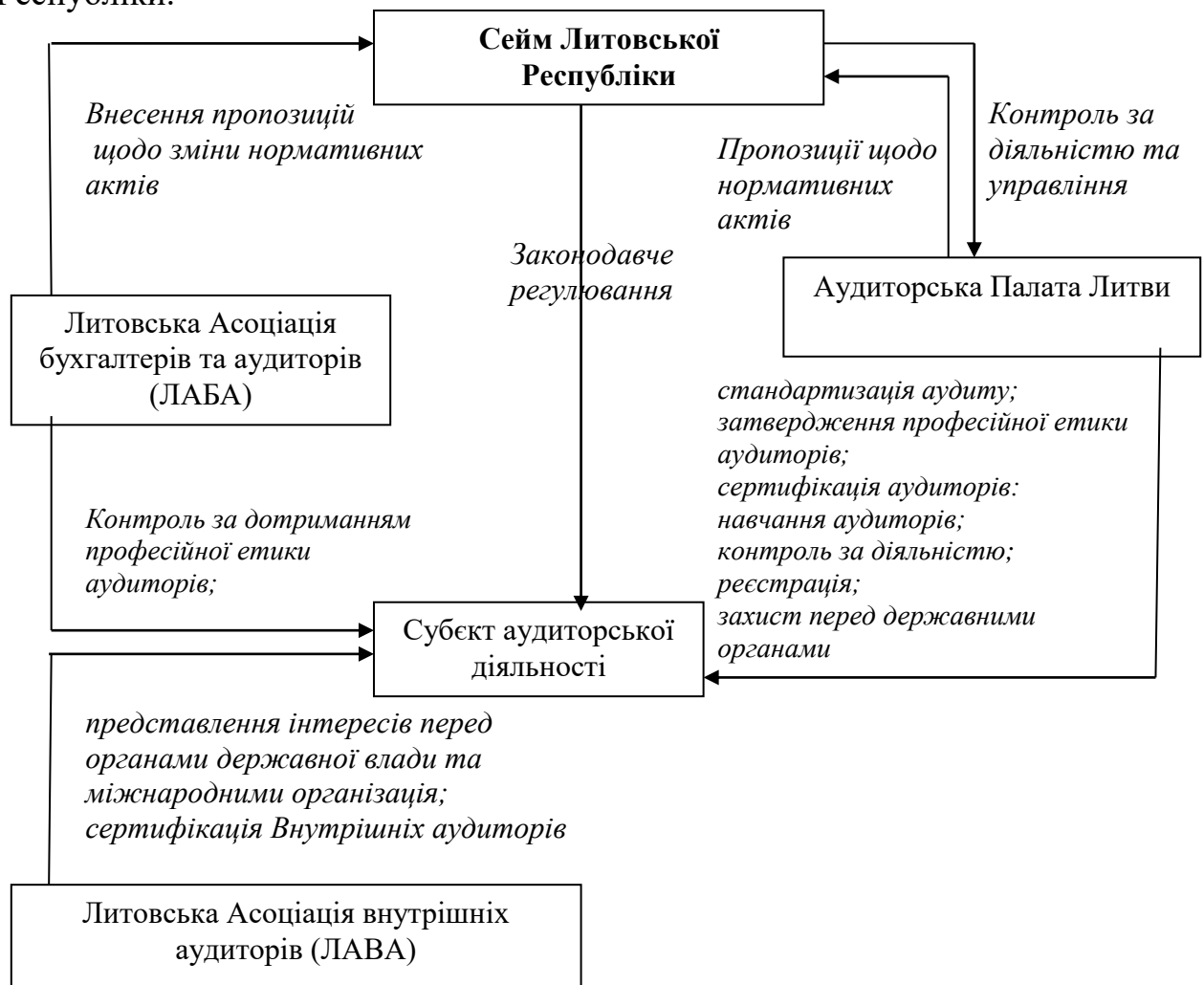
Метою створення САУ є об'єднання зусиль аудиторів для захисту їх законних прав, інтересів та сприяння розвитку аудиторської професії в Україні. Крім того, від САУ як і від Уряду країни делегуються представники до складу АПУ.

Литовська Республіка також відноситься до країн зі змішаною системою регламентації і регулювання аудиторської діяльності. В Литві функціонують такі професійні організації з бухгалтерського обліку та аудиту як Литовська Асоціація бухгалтерів та аудиторів (ЛАБА), Аудиторська Палата Литви (АПЛ), Литовська Асоціація внутрішніх аудиторів (ЛІАВА) (рис. 2.8.).

Литовська Асоціація бухгалтерів та аудиторів (ЛАБА) - некомерційна суспільна неурядова професійна організація. Основними цілями ЛАБА є співпраця з органами державної влади з питань внесення пропозицій та розробки нормативних актів в сфері аудиту, здійснення контролю за дотримання професійних стандартів етики [31, с 138-140]. Аудиторська Палата Литви (АПЛ) - юридична особа, яка об'єднує всіх сертифікованих аудиторів Литви, які задовольняють вимогам, визначеним в Законі про аудит, мають сертифікат аудитора. Діяльність АПЛ здійснюється у відповідності з

Конституцією Литовської Республіки, Громадянським Кодексом Литовської Республіки, Законом про аудит, Законом про Об'єднання Литовської Республіки.

Рис. 2.8. Регламентативна структура аудиторської діяльності в Литовській Республіці

Литовська Асоціація внутрішніх аудиторів (ЛАВА) - юридична особа з обмеженою громадянсько-правовою відповідальністю. ЛАВА створена з метою представлення інтересів внутрішніх аудиторів Литви перед органами державної влади та міжнародними організаціями в сфері внутрішнього аудиту [3, с 140]. ЛАВА забезпечує організацію іспитів для отримання титулу Сертифікованого Внутрішнього аудитора.

В Литовській Республіці діє система страхування громадянської

відповідальності осіб, що займаються аудиторською діяльністю. Аудиторська фірма може отримати загальну або обов'язкову страховку громадянських обов'язків її аудиторів [29, с 148]. Мінімальна сума річних страхових платежів складає 100000 лат. Об'єктом загальної громадянської відповідальності є громадянська відповідальність аудиторської фірми за нанесену шкоду замовнику або третім особам.

Республіка Молдова відноситься до групи країн зі змішаною регламентаційною структурою аудиторської діяльності (рис.2.9.).

Рис. 2.9. Регламентаційна структура аудиторської діяльності в Республіці Молдова

Регулювання в сфері аудиту в Молдові здійснюється Міністерством фінансів, при якому діє спеціальний департамент і Рада з нагляду за аудиторською діяльністю [48, с 322].

В сфері бухгалтерського обліку та аудиту Молдови значний вплив має діяльність професійних неурядових організацій. Найбільш відомими з них є Асоціація професійних бухгалтерів та аудиторів Молдови (АСАР) та Асоціація аудиторів та аудиторських організацій Молдови (АФАМ) [52, с 108].

Основними завданнями вказаних організацій є вирішення проблем методичного забезпечення бухгалтерського обліку та аудиту, підвищення кваліфікації бухгалтерів та аудиторів, а також захист їх інтересів перед державними органами влади.

Згідно Закону Республіки Молдова “Про аудиторську діяльність” аудит поділяється на такі види: аудит господарюючих суб’єктів (загальний аудит), аудит фінансових установ, аудит страхових компаній, аудит професійних учасників ринку цінних паперів. У вказаних економічних суб’єктів аудит проводиться на обов’язкових засадах.

Проведений аналіз дозволяє виділити існування у світовій практиці аудиту дві принципово відмінні концепції регулювання аудиторської діяльності - державну і професійну.

Перша концепція поширена в країнах континентальної Європи, таких як Франція, Німеччина, Польща, де аудит орієнтований, головним чином, на потреби державних органів як основних користувачів аудиторських висновків. У цих країнах аудиторська діяльність суворо регламентується державними органами влади, на які покладаються функції контролю за веденням аудиторської діяльності. У багатьох країнах Європи спостерігається високий рівень впливу держави при встановленні вимог щодо освіти та стажу роботи за спеціальністю, які визначають можливість допуску претендентів до кваліфікаційних іспитів з аудиту.

У країнах з професійною концепцією регулювання аудиторської діяльності, зокрема в США, Великій Британії, Республіці Болгарія, основним користувачем аудиторського висновку є треті особи - інвестори, кредитори, банки, страхові компанії, біржі. Організація, регулювання, контроль діяльності аудиторів здійснюється за цієї концепції професійними організаціями.

У відповідності до ступеня державного втручання та контролю за функціонуванням суб’єктів аудиторської діяльності (високого, середнього та низького) можна виділити відповідно три моделі організації та регулювання аудиторської діяльності: жорстку, змішану та м’яку.

Найбільш ефективною системою регулювання аудиторської діяльності є змішана. Її ефективність ґрунтується на тому, що така система дозволяє

одночасно враховувати та захищати інтереси держави, зовнішніх користувачів, а також суб'єктів аудиторської діяльності. Держава, з одного боку, встановлює порядок та правила здійснення аудиторської діяльності, забезпечуючи виконання своїх функцій перед суспільством. Незалежні професійні організації захищають права та інтереси своїх членів - аудиторів, а також розробляють шляхи розвитку та покращання аудиторської діяльності відповідно до законодавства.

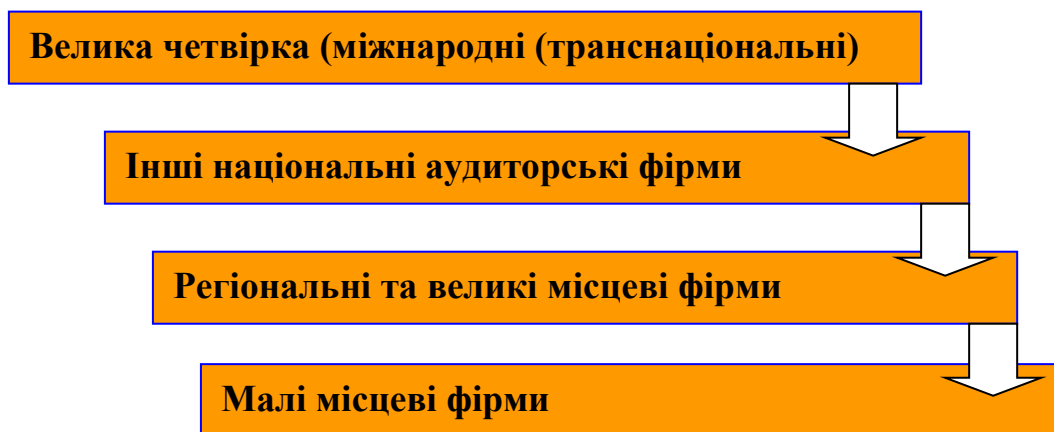
В Україні для покращання стану аудиторської діяльності та розвитку професії повинні бути встановлені більш жорсткі вимоги щодо якості аудиту та аудиторських послуг, створена ефективна система контролю якості та підвищення кваліфікації аудиторів.

Варто відзначити, що кваліфіковані аудитори затребувані завжди і скрізь, і попит на дану професію з кожним роком збільшується. І основне завдання аудиторських служб на сучасному етапі полягає в контролі за дотриманням законодавства, регулюючого фінансово-господарську діяльність підприємств, ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності, і в забезпеченні державних органів і приватних підприємців, і всіх власників об'єктивною інформацією про фінансове положення тієї або іншої фірми, банку, кооперативу і так далі.

2.2. Створення і функціонування аудиторських фірм та вимоги до атестації аудиторів у зарубіжних країнах

Протягом багатьох років діяльності аудиторських фірм у зарубіжних країнах сформувалось кілька їх основних видів (див. рис 2.10):

Велика четвірка - найбільші іноземні аудиторські фірми. Кожна з цих фірм має офіси в усіх великих містах США і в багатьох містах світу, дохід перевищує 500 млн. дол.США. Нью-йоркський персонал однієї з цих фірм нараховує понад тисячу спеціалістів. Фірми великої четвірки проводять аудит майже у всіх (більше 85 %) найбільших компаніях.

Рис. 2.10. Категорії аудиторських фірм у зарубіжних країнах

До «великої четвірки» входять такі аудиторські фірми світового значення:

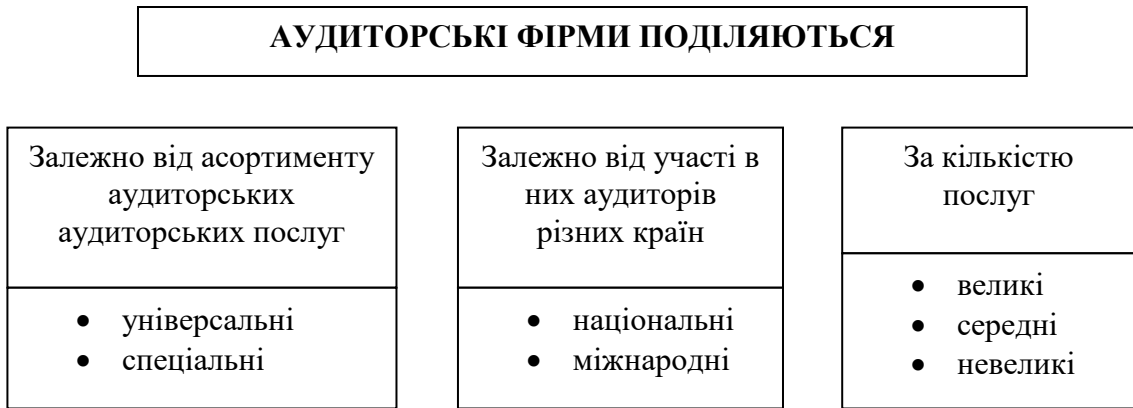
1. «Куперс і Лайбранд»,
2. «Ернст і Янг».
3. КПМГ.
4. „Прайс Уотерхауз”.

Інші національні фірми - виконують ті ж послуги, що і фірми «Великої четвірки» і є їх прямими конкурентами.

Крупні місцеві і регіональні фірми – це декілька сотень аудиторських фірм. Вони конкурують з національними фірмами і проводять аудит в масштабах регіону. Їх головною особливістю є те, що професійний штат в них повинен бути більше 50 чоловік. Деякі з таких фірм вступили в асоціації аудиторських фірм, щоб поділитися ресурсами в таких областях, як технічна інформація і безперервне навчання.

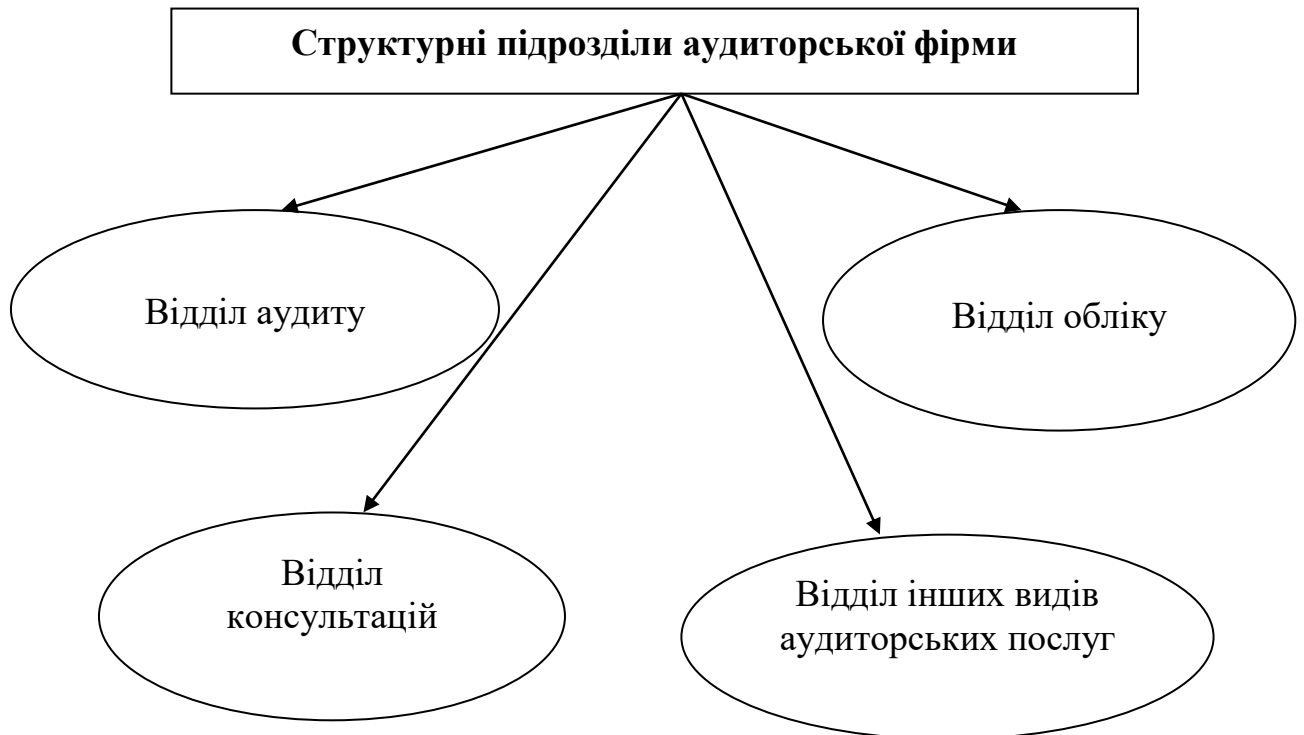
Малі місцеві фірми - фірми, які проводять аудит і надають інші пов'язані з цим послуги в основному для дрібних підприємств в рамках окремого регіону. Чисельність професійного штату в них, як правило, не перевищує 25 чоловік. Таких фірм налічується близько 95 %.

Аудиторські фірми поділяються див. рис.2.11.

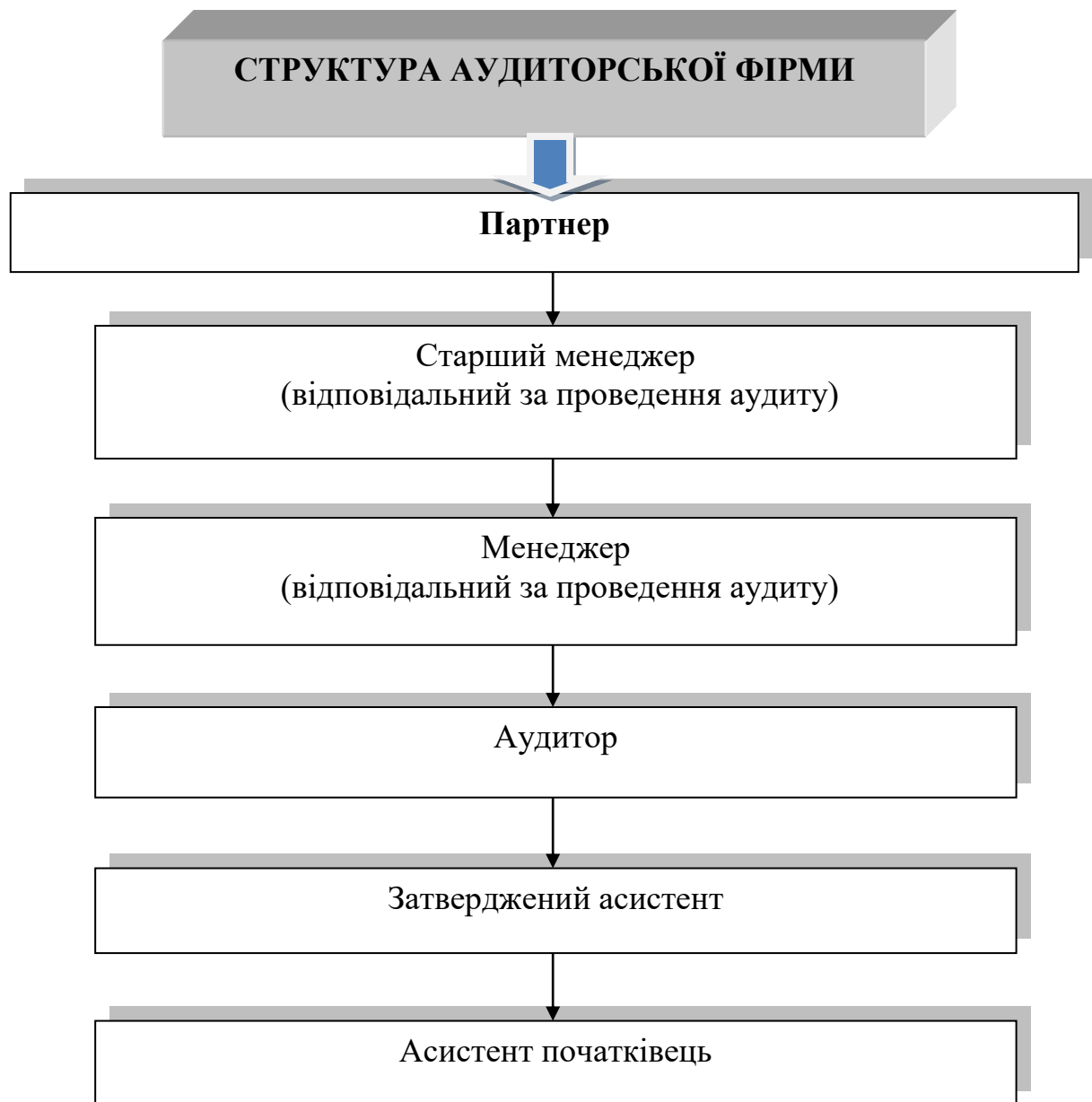
Рис.2.11. Види аудиторських фірм.

Типова аудиторська фірма складається із структурних підрозділів, які показані на рис. 2.12.

Рис. 2.12. Структурні підрозділи аудиторської фірми

Найбільш поширеною в зарубіжних країнах є структура аудиторської фірми, яка показана на рис.2.13

Рис. 2.13. Структура аудиторської фірми

До організаційної ієрархії в типовій аудиторській фірмі належать партнери, менеджери, контролери, старші або відповідальні аудитори і помічники. Новий працівник (службовець) звичайно починає як помічник і працює впродовж двох-трьох років на кожному ступені, доки не одержить

статусу партнера.

Членами міжнародній асоціації є більше 4,5 тисяч аудиторських фірм, які здійснюють свої функції в 189 країнах світу. Тільки у Великобританії створені і працюють понад 200 крупних аудиторських фірм. У США працюють понад 45 тис. аудиторських фірм [12].

Кількість зайнятих у фірмі людей коливається від одного до декількох тисяч чоловік.

Міжнародний сучасний аудит характеризується тим, що практично у всіх розвинених країнах світу існує суспільний Інститут професійного аудиту зі своєю правовою і організаційною інфраструктурою.

Аудиторські фірми надають різноманітні професійні аудиторські послуги (див. рис 2.14.):

Рис .2.14. Професійні аудиторські послуги

Аудиторська діяльність може здійснюватись в таких формах:

- індивідуальна (одноосібна) діяльність;
- господарське товариство;
- корпорація професіоналів з аудиту.

Якщо аудитор надає аудиторські послуги і працює самостійно, то він повинен мати ліцензію і сертифікат.

В професійній корпорації може працювати кілька сотень (тисяч) працівників. Вона надає велику кількість аудиторських послуг і її річний дохід може становити сотні мільйонів доларів.

Однак щодо діяльності професійних аудиторських корпорацій існує ряд обмежень.

Зокрема у США вони такі:

1. Власники фірми зобов'язані мати практичний досвід роботи в аудиті;
2. Фірмою може керувати тільки один з її власників або директорів;
3. Акції фірми мають належати або передаватися у власність лише аудиторам;
4. Якщо працівники фірми не отримали сертифікати, то вони не мають права зайняти керівні посади, до повноважень яких входить вирішення професійних проблем;
5. Всі працівники фірми зобов'язані дотримуватися норм поведінки, встановлених Американським інститутом дипломованих громадських аудиторів (AICPA) [12].

У Франції аудиторську діяльність можуть здійснювати тільки особи, які мають диплом експерта-бухгалтера або свідоцтво комісара з рахунків і які обов'язково внесені до Реєстру. Необхідно відзначити, що не менше 75% статутного капіталу аудиторської фірми повинно належати внесеним до Реєстру контролерам-ревізорам. Для порівняння: у Великобританії ця частина повинна складати не менше 65%, в Німеччині - 100%.

Кожний контролер з рахунків у Франції зобов'язаний здійснювати професійну діяльність згідно затверджених Національною Радою норм і правил професійної етики, які контролюються спеціально створеною комісією з контролю професійної діяльності.

Примітно і те, що контроль за дотриманням етичних норм здійснюється з моменту виникнення професії комісара. Правовими джерелами професійної етики є Закон від 24 липня 1966 р. і Декрет від 12 серпня 1969 р., професійним - Кодекс професійної етики, норми і коментарі, що стосуються професійної поведінки, які постійно доповнюються, удосконалюються, актуалізуються.

Також слід зазначити, що при здійсненні професійної діяльності комісарам з рахунків дозволяється використовувати тільки власне, справжнє ім'я, забороняється пошук клієнтів шляхом пропозицій або привласнення комісійних і інших привілеїв, а також забороняється будь-яка форма реклами: публікації на листах або циркулярах, в пресі, використання третіми особами імені комісара з рахунків в рекламних і комерційних цілях.

У Кодексі детально описуються правила взаємин комісарів з рахунків і аудиторських фірм з регіональними і професійними компаніями, відносини з професійними організаціями і колегами, правила професійної підготовки, правила незалежності, способи виконання місії, відносини з третіми особами і т. п.

У разі порушення етичних норм і правил винна особа може притягати до дисциплінарної відповідальності аж до виключення з Реєстру комісарів з рахунків.

Як позитивний факт можна відзначити, що згідно закону аудитор має право проводити контроль на підприємстві, де він раніше виконував функції адміністратора, але не раніше ніж через п'ять років після того, як він розрахувався з даної фірми. Закон забороняє працювати аудиторам і в тих фірмах, від яких вони отримують винагороди.

Аудитор у Франції не має права проводити на підприємстві перевірку, якщо знаходиться в родинних стосунках з керівництвом або адміністраторами фірм.

В законодавстві Франції, як і багатьох інших країн Заходу, існують достатньо чіткі правила щодо збереження аудиторами професійної таємниці. Загальне правило полягає в тому, що комісар не має права повідомляти інформацію про фірму, яка ним контролюється, будь-яким особам, навіть пов'язаним з даною фірмою контрактом. Проте в окремих випадках робляться виключення. Зокрема, закон звільняє комісара від дотримання професійної таємниці щодо Облікової палати, органів кримінальної і дисциплінарної юриспруденції, комісії з біржових операцій, загальних зборів акціонерів.

У Швеції підприємству для того, щоб бути зареєстрованим як аудиторська фірма, необхідно:

- здійснювати аудиторську діяльність;
- відповідати особливим вимогам (викладені нижче);
- не знаходитися в стані банкрутства або ліквідації.

Для реєстрації товариства з солідарною відповідальністю необхідно, щоб в його засновницькому договорі було передбачено наступне:

- діяльність компанії не включає іншого, ніж професійний аудит і сумісну з ним діяльність;
- члени товариства є затвердженими або уповноваженими аудиторами.

Для реєстрації акціонерного товариства необхідно, щоб:

- діяльність компанії не включала іншого, ніж професійний аудит і сумісну з ним діяльність;
- мінімум 3/4 складу членів правління і мінімум 3/4 складу їх заступників, а також виконавчий директор повинні бути затвердженими або уповноваженими аудиторами;

- правління було правомочне ухвалювати рішення лише тоді, коли присутні затверджені або уповноважені аудитори і разом вони представляли б більшість голосів на зборах.

Крім того, для реєстрації потрібно, щоб мінімум 3/4 акцій і мінімум 3/4 голосів належали затвердженим або уповноваженим аудиторам, а решта акцій належала б особам, що працюють в компанії.

Для виконання кожного робочого завдання з проведення перевірки аудиторська фірма повинна призначати одного відповідального з числа аудиторів, що працюють в ній. Останній повинен бути уповноваженим аудитором, якщо цього вимагає закон, а в решті випадків - затвердженим аудитором. Фірма зобов'язана повідомити замовника про відповідального за проведення перевірки.

Аудиторський висновок повинен бути підписаний відповідальним за проведення аудиту. Якщо висновок підписують декілька аудиторів, необхідно вказати відповідального.

Аудитор не може для власної вигоди, або в збиток, або на користь іншої особи використовувати відомості, отримані ним в процесі здійснення професійної діяльності. Він не має також права без дозволу розголошувати ці відомості.

Аудитори і аудиторські фірми повинні укласти угоду про страхування або залишати в Комісії з аудиторської діяльності (КАД) заставу під зобов'язання відшкодування збитків, які аудитор або аудиторська фірма можуть нанести при виконанні ними своєї професійної діяльності.

КАД за допомогою автоматичної обробки даних складає реєстр аудиторів і аудиторських фірм, в якому наводяться:

- прізвища, імена, особисті номери, а за відсутності останніх - дати народження і поштові адреси аудиторів;
- найменування підприємств (аудиторських фірм), організаційні номери і поштові адреси аудиторських фірм;

- прізвища, імена і поштові адреси керівників аудиторських фірм;
- прізвища, імена і поштові адреси акціонерів або інших власників аудиторських фірм.

У Латвії, відповідно до критеріїв ліцензування (ст. 21), виділяють приватні і комерційні аудиторські фірми. У приватній латвійській аудиторській фірмі (звичайно це товариство з обмеженою відповідальністю) усі члени зобов'язані бути сертифікованими аудиторами. Для комерційних аудиторських фірм (звичайно це закриті акціонерні товариства) більш як 50 % акцій мають володіти сертифіковані аудитори. Вони повинні становити і більшість у правлінні такої компанії.

Вимоги до створення аудиторських фірм в Україні і окремих країнах СНД показані в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

ВИМОГИ ДО СТВОРЕННЯ АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ В УКРАЇНІ І ОКРЕМИХ КРАЇНАХ СНД

Україна	Білорусь	Казахстан
1. Статутний капітал не аудиторів не повинен перевищувати 30 %. 2. У фірмі має працювати хоча б один аудитор. 3. Керувати фірмою повинен тільки аудитор	1. У штаті фірми має бути не менше від трьох аудиторів. 2. Керівник фірми - тільки аудитор. 3. Не менш як 50 % кадрового складу - обов'язково громадяни Білорусі. 4. Якщо керівник - іноземець, то кількість кадрових аудиторів - громадян Білорусі - не менш як 75 %	1. Заборонено створювати аудиторські фірми у вигляді ВАТ, виробничого кооперативу, державного підприємства. 2. Іноземні аудиторські фірми можуть працювати тільки створюючи фірми - резиденти. 3. Чисельність аудиторів у фірмі - не менше ніж дві особи. 4. У статутному капіталі частка аудиторів чи аудиторських організацій повинна становити не менш як 51 %. 5. Керівником фірми може бути аудитор що має сертифікат Казахстану

Професія аудитора специфічна і вимагає наявності високої кваліфікації,

що характеризується глибокими і обширними знаннями, досвідом, творчими здібностями і бездоганними етичними якостями. Так, вона абсолютно несумісна з будь-яким видом реклами і самореклами, заняттями бізнесом, менеджментом і іншою діяльністю, що не відноситься до аудиту. Аудитор не має морального права отримувати будь-які гонорари і винагороди, не пов'язані з виконанням його прямих професійних завдань і зв'язувати себе якими-небудь зобов'язаннями, що можуть заважати йому бути незалежним. Адже його по суті ніхто не ревізує, але по етичних принципах, вважає зарубіжна ділова громадськість, професію аудитора можна поставити на друге місце після священика.

Для виконання аудиторської роботи недостатньо мати вищу бухгалтерську освіту. Необхідною умовою є також достатня господарсько-юридична практика і навчання в системі підвищення кваліфікації. Незалежною аудиторською діяльністю має право займатися лише особа, що володіє спеціальним сертифікатом бухгалтера вищої кваліфікації. Для його отримання в США, наприклад, необхідно пройти тривалий шлях: закінчити університет або коледж, відпрацювати 3-5 років на практичній роботі і скласти іспит за спеціальною єдиною програмою. У Англії, наприклад, якщо особа не є членом якого-небудь бухгалтерського органу, визнаного повноважним Державним секретарем, вона не має права бути аудитором.

Директива ЄС № 8 вимагає забезпечення належної кваліфікації аудиторів. Кожна країна самостійно встановлює правила підготовки та атестації аудиторів, контролю якості їх роботи.

У табл. 2.3. наведено в узагальненому вигляді вимоги, які висуваються аудиторам у країнах ЄС.

Атестація і ліцензування аудиторської діяльності у Франції підлягає суворому державному регулюванню. Після відповідної перевірки справа претендента подається до Національної Компанії Комісарів з рахунків, яка направляє її до Міністерства юстиції [92, с. 51].

Після розгляду справ усіх претендентів Міністерство юстиції оголошує список допущених до складання іспитів на отримання атестата аудитора (комісара з рахунків). Призначення членів екзаменаційної комісії проводиться прийняттям Постанови Міністерства юстиції Франції.

Таблиця 2.3.

ХАРАКТЕРИСТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ВИМОГ ДО АУДИТОРІВ КРАЇН ЄС

Країна	Рік утворення професійної організації	Тільки документ про наявність спеціальної освіти	Тільки спеціальний екзамен	Спеціальна освіта або плюс екзамен	Спеціальна освіта та спеціальний екзамен	Необхідний практичний ДОСВІД (років)
Бельгія	1953			X		3
Данія	1912		X(1)			3
Франція	1942		X(2)			3
Німеччина	1931				X	5
Греція	1955				X	11
Італія				X		2
Люксембург					X	3
Нідерланди	1895			X		Формально не існує
Португалія	1977				X	3
Іспанія	1944				X	3
Великобританія	1880		X(2)			3

Примітки:

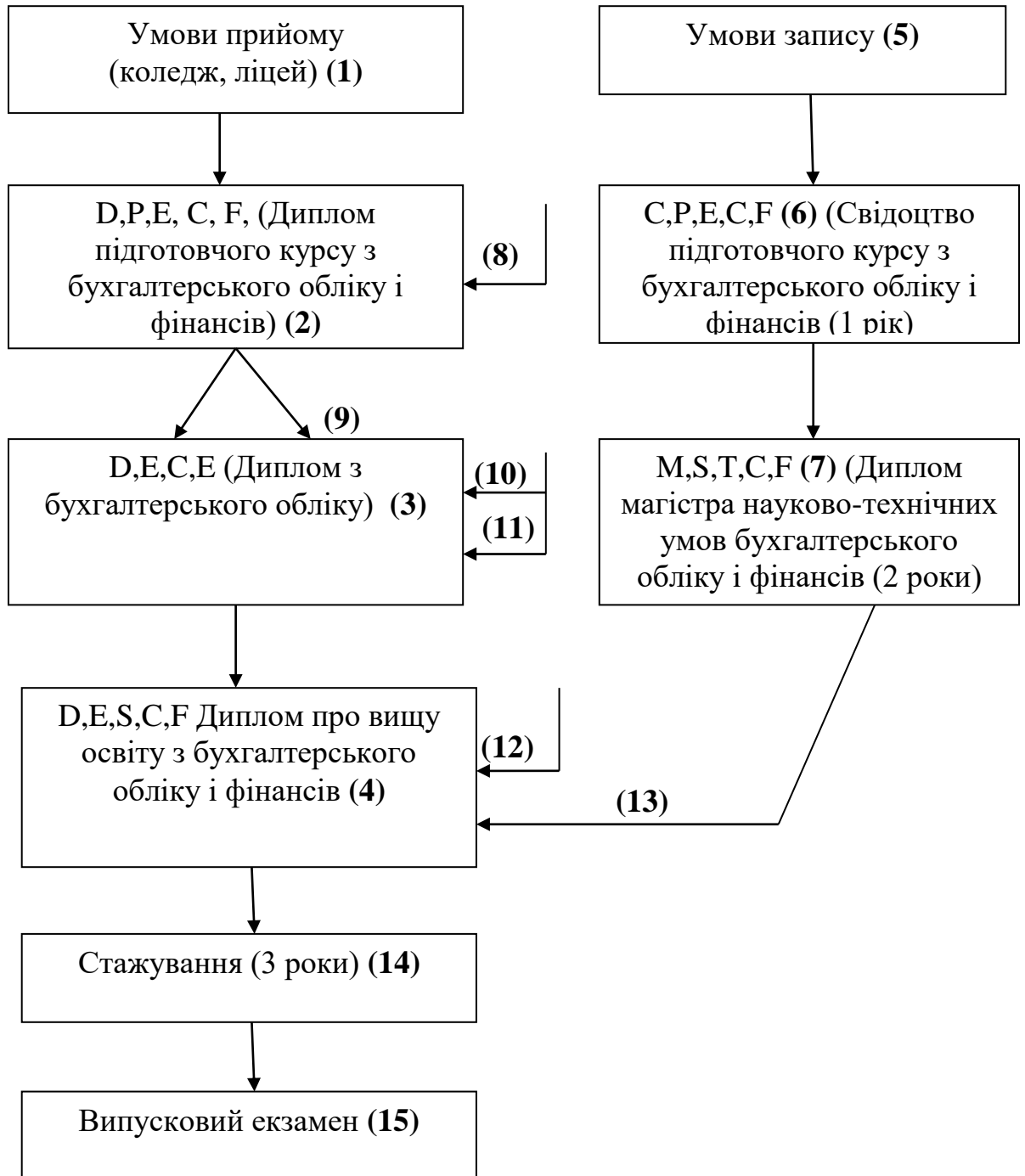
1. За наявності відповідної освіти може бути суттєво скорочений матеріал, який вноситься на екзамен.

2. За наявності відповідної освіти може бути дещо скорочено матеріал, який вноситься на екзамен.

На рис. 2.15. наведено послідовність отримання диплому з бухгалтерської експертизи (аудиту) у Франції.

У Франції спеціальність бухгалтера-експерта можна отримати лише після отримання ступеня професійно орієнтованого бакалавра. Подальша

чотирилітня освіта і практична робота в продовж не менш 3-х років дають право на диплом про вищу освіту з бухгалтерського обліку і фінансів. І лише після трирічної практики та захисту наукової роботи можна отримати диплом з бухгалтерської експертизи.

Рис. 2.15. Отримання диплому з бухгалтерської експертизи (аудиту) у Франції

Організація і методика проведення іспитів у Німеччині регулюється Федеральним міністерством економіки за погодженням з представницьким органом відповідної федеральної землі. Для проведення кваліфікаційних іспитів у федеральних землях формуються спеціальні комісії, членами яких призначаються представники вищої адміністрації. Аудиторські екзаменаційні комісії вирішують питання допуску осіб до кваліфікаційного іспиту і проводять його.

Кандидат може здавати іспит по місцю своєї професійної діяльності, а у разі відсутності такого місця - в окрузі, де він проживає. Комісія має право запитати у кандидата додаткові відомості про нього, а також рекомендаційні відгуки.

Отримати звання кваліфікованого аудитора в Німеччині дуже важко. Перш за все необхідно мати відповідну освіту. У 1950 році всі студенти в німецьких школах бізнесу вивчали бухгалтерську справу. Для порівняння: у Великобританії тоді цей курс читався тільки для 500 студентів. Близько 75% кандидатів на отримання звання кваліфікованого аудитора мають науковий ступінь.

Щоб бути допущеним до іспиту, кандидат повинен мати щонайменше шестирічну практичну діяльність в економічній галузі і не менше чотирьох років брати участь у виконанні тих або інших контрольних функцій. У виняткових випадках до іспиту можуть бути допущені кандидати, що не мають закінченої вищої освіти. Це можливо лише в тому випадку, якщо претендент не менше 10 років практикував як аудитор-асистент, працював в аудиторському товаристві, в професійному союзі аудиторів і т. п. Після цього сім письмових іспитів, на кожний з яких відводиться від 4 до 6 годин. Письмовий іспит складається з наукової роботи за фахом, яка виконується у присутності екзаменаторів. Потім йде двогодинний усний іспит, який приймає комісія з восьми чоловік, в основному університетські професори. Середній вік осіб, які отримують звання кваліфікованого

аудитора - 35 років.

До іспиту не допускаються особи, які:

- через яке-небудь порушення законодавства не мають права займати пости в німецьких офіційних відомствах;
- дістали відмову в праві виконувати свої професійні обов'язки;
- мають фізичні недоліки тривалої властивості, що не дають їм можливість правильно виконувати обов'язки аудитора;
- не врегулювали належним чином фінансові і економічні відносини;
- мають обмеження в плані розпорядження своїм майном;
- із-за своєї поведінки викликають сумніви в тому, чи зможуть вони належним чином виконувати обов'язки аудитора.

Крім того, претендент повинен бути німцем відповідно до вимог ст. 116 Основного закону (Конституції).

До всіх претендентів незалежно від попереднього перебігу їх кар'єри пред'являються рівні вимоги.

Претендентам в сфері податкового контролю може бути запропоновано пройти екзаменаційні випробування в дещо меншому об'ємі. Нерідко кваліфікований аудитор спочатку отримує звання професійного податкового консультанта.

У відповідь на зростаючий попит на аудиторські послуги у Німеччині було відновлено звання зареєстрованого аудитора. Професійний податковий консультант може отримати це звання після п'ятирічної практики, три роки з якої повинні бути безпосередньо пов'язані з аудиторською діяльністю, здачі одного письмового і короткого усного іспитів. По цих нормативах таке звання отримали близько 3500 чоловік.

Якщо кандидат здав іспити, органи влади федеральної землі, де дані іспити проводилися, видають йому спеціальний документ, що засвідчує його професійний статус аудитора. Проте навіть у разі успішно складених іспитів

вказаний документ може бути не виданий, якщо в період між допуском і закінченням іспитів на аудиторську посаду стало відомо, що в допуску до іспиту свого часу повинно було бути відмовлено. Документ про професійний статус аудитора не видається і тоді, коли кандидат, який здав іспит не проживає більш в Німеччині.

Документ також не видається і в тому випадку, якщо аудитор не в змозі більше здійснювати свою професійну діяльність самостійно, займається діяльністю, не сумісною із статусом даної професії, втратив право (в результаті здійснення якої-небудь кримінально дії) займати пости в державних установах країни, не здатний протягом тривалого часу виконувати свої професійні обов'язки і т.д.

Після отримання спеціального документа аудитори стають членами Аудиторської палати, професійної організації, сформованої з метою здійснення завдань «професійного самоврядування».

Кожен аудитор повинен мати свою власну печатку, яка засвідчує його професійний статус і позицію, сформовану на основі законодавчих розпоряджень.

Короткий аналіз деяких проблем сучасного професійного статусу аудитора в Німеччині показує, що, не проявляючи ніяких особливих тенденцій кастової замкнутості, німецькі фінансисти зуміли виробити вельми чіткі критерії, які дозволяють сформувати розвинену систему аудиторської ієрархії і службового просування.

Подібна скрупульозно розроблена і така, що деколи здається надмірно педантичною система у ряді випадків викликала трохи іронічну критику з боку окремих зарубіжних колег. Проте не можна забувати, що саме продумані і розроблені правові «правила гри» (а Німеччина завжди була одним з лідерів по чіткості розробки подібних правил) впродовж досить тривалого історичного відрізка часу допомагали західним бізнесменам і фінансистам відібрати, як свій кадровий потенціал, найбільш професійно

підготовлених спеціалістів, на ділі здійснюючи відомий принцип «правильна людина - на правильному місці».

Бухгалтер-аудитор є представником вільної професії, як, наприклад, адвокати, музиканти, художники, письменники. Як наголошується в німецькому законодавстві, він зобов'язаний виконувати свій професійний обов'язок незалежно, неупереджено, сумлінно, конфіденційно і відповідально.

Окрім аудиторів, що професійно займаються аудиторською справою, багато фахівців, удостоєних цього звання, працюють в інших сферах діяльності (у вищих навчальних закладах, державних органах, приватних компаніях і т. д.). Якщо аудитор займає державний пост або служить в приватній (неаудиторській) компанії, наприклад ревізором, контролером або головним бухгалтером, то він тимчасово припиняє своє членство в професійній аудиторській організації. Це правило не розповсюджується на викладачів вищих і середніх навчальних закладів.

За наявними даними, приблизно третина німецьких фахівців, що мають звання аудитора, працює як ревізори внутрішніх контрольних органів компаній. У цьому полягає їх основна відмінність від аудиторів, що займаються зовнішньою перевіркою як запрошувані ревізори з боку і які виконують цю перевірку за відповідний гонорар. За аудиторську перевірку річного звіту, яка триває в середньому два тижні, розмір плати (залежно від величини підприємства) в Німеччині складає від 5000 до 10 000 євро. Очевидно, ці суми відображають світові розцінки за проведення аудиторських перевірок.

Порядок атестації аудиторів в Україні, Латвії і окремих країнах СНД показано в додаток Б

Аналізуючи дані додатку Б в питаннях якості підготовки аудиторів, безумовно, заслуговує схвалення досвід Латвії, де претенденти в аудитори обов'язково повинні працювати не менше трьох років саме в сфері аудиту

(звичайно це аудиторські фірми). Таким чином, претенденти вже зсередини знають професію.

На друге місце можна поставити Росію і Білорусь, де необхідна вища економічна чи юридична освіта (причому в Росії - здобута в державних вищих навчальних закладах). Україна ж ближче до Казахстану - у цих країнах фахівець у галузі сантехніки і каналізації, якщо він приніс трудову книжку, де є відмітка про його трирічну роботу бухгалтером, - уже претендент на аудитора. У Казахстані пішли далі і надали можливість викладачам стати аудиторами, що, мабуть, логічно.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2.

Специфіка організації аудиторської діяльності у різних країнах проявляється у ступені державного втручання та контролю за функціонуванням суб'єктів аудиторської діяльності. Оцінка світових підходів до організації і регулювання аудиторської діяльності дозволяє виділити існування у практиці аудиту дві принципово відмінні концепції регулювання аудиторської діяльності - державну і професійну.

У відповідності до ступеня державного втручання та контролю за функціонуванням суб'єктів аудиторської діяльності можна виділити відповідно три моделі організації та регулювання аудиторської діяльності: жорстку, змішану та м'яку.

До організаційної ієрархії в типовій зарубіжній аудиторській фірмі належать партнери, менеджери, контролери, старші або відповідальні аудитори і помічники. Новий працівник (службовець) звичайно починає як помічник і працює впродовж двох-трьох років на кожному ступені, доки не одержить статусу партнера.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик О. В., Саченко С. І. Аудит функціональної частини програмного забезпечення КСБО // Бізнес Інформ. – 2017. – №11. – С. 293–299. Електронний ресурс. - Режим доступу: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2017-11_0-pages-293_299.pdf Бізнес Інформ. – 2017. – №11. – С. 293-299 http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2017-11_0-pages-293_299.pdf
2. Адамик О.В. Управлінські інформаційні системи в аналізі і аудиті: Навчальний посібник. – Тернопіль: ТАЙП, 2005, 2005
3. Адамик, О. В. Бази і сховища даних – інформаційний фундамент бухгалтерського обліку та аналізу // Економічні, управлінські, правові та інформаційно-технічні проблеми діяльності підприємств: колективна монографія/ за заг. ред. Л. М. Савчук, М. Фіц.–Дніпро: Герда, 2016.–528 с. ISBN 978-617-7097-58-6. – С. 330-341
4. Адамик, О.В. Інформаційна технологія зведеного обліку // Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітянські аспекти: Збірник наукових праць за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції (29-30 березня 2018 р.).–Дніпро: НМетАУ, 2018.–747 с.
5. Адамс Р. Основы аудита / Р. Адамс; [пер. с англ.]; под ред. Я. В. Соколова. – М.: ЮНИТИ, 1995. – 398 с.
6. Аренс А. Аудит: [пер. с англ.] / А. Аренс, Дж. Лобек; [гл. ред. серии проф. Я. В. Соколов] – М.: Финансы и статистика, 2003 р. – 560 с.
7. Аудит (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту) : підручник / за ред. д.е.н. проф. Немченко В.В. та Редько О.Ю. – К. : ЦУЛ, 2012. – 536 с.
8. Аудит : навч. посіб. / С. І. Дерев'янка, Н.П. Кузик, С.О. Олійник та ін. - Київ : ЦУЛ, 2016. - 380 с.

9. Аудит : навч. посіб. / М. Ф. Огійчук. - К. : Алерта, 2016. - 752 с.
10. Аудит фінансової та господарської діяльності бюджетних установ : проблеми та шляхи запровадження: Наук.-практ. конф. / Міністерство фінансів України; Головне контрольно-ревізійне управління України; Державне казначейство України; Науково-дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України; І.Б. Стефаник, Н.І. Рубан, О.О. Байбекова [та ін.]. – К. : Піраміда, 2007. – 143 с.
11. Аудит. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни/ Л.В. Дікань, Н.Ф. Чечетова, Ю.О. Голуб, О.О. Вороніна.-Х: ВД «ІНЖЕК», 2009.-276с.
12. Аудит: методика і організація : навч. посібник / Н. І. Гордієнко, О. В. Харламова, Ю. І. Мізік, О. О. Конопліна ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 319 с.
13. Аудит: Навч. посіб.: РМОіНУ [Текст] /Л.М.Янчева, З.О.Макеєва, А.О.Баранова та інш.–К.: Знання, 2009.–335с.
14. Аудит: Навч. посіб.: РМОіНУ [Текст]. / Суха, О.Р. – Львів: Новий світ - 2000, 2009. – 284 с.
15. Аудит: навч.посібник / Труш В.Є., Пінчук Т.А., Шрам Т.В. – Херсон, ХНТУ, 2011. – 235с.
16. Аудит: навчальний посібник / А. О. Баранова, Т. А. Наумова., А.І. Кашперська. – Х.: ХДУХТ, 2017. – 246 с.
17. Аудит: Опыт США// [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://window.edu.ru/resource/853/69853/files/217.pdf>.
18. Аудит: підручник / За ред. В.В. Немченко, О.Ю. Редько. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 540 с.
19. Аудит: підручник / За ред. Г.М. Давидова, М.В. Кужельного.- [2-ге вид., перероб. і доп. Затверджено МОН]. – К.: Знання, 2009. – 495 с.
20. Аудит: учебник / под ред. В.И. Подольского. – [4-е изд., перераб. и

доп.] – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Аудит, 2008. – 744 с.

21. Аудит: учебник для вузов / Под ред. проф. В.И. Подольского.- [2-е изд., перераб. и доп.]. - М.: ЮНИТИ - ДАНА, 2004.- 655с.

22. Білуха М.Т. Курс аудиту: [підручник] / М.Т. Білуха. – Київ: «Вища школа» – «Знання», 2005. – 563 с.

23. Богатая И.Н. Аудит для студентов вузов / И.Н. Богатая. – [4-е изд., перераб. и доп.] – Ростов н/Д: Феникс, 2008. – 282 с.

24. Бодюк А. В. Методологічні та нормативно-правові аспекти аудиту підприємницької діяльності: [монографія] / А. В. Бодюк. – К.: Кондор, 2005. – 356 с.

25. Бойко Г. До питання розвитку аудиту в умовах переходу на національні стандарти бухгалтерського обліку //Наукові записки.- 2005. - № 1.-С-31-33.

26. Бондар В.П. Концепція розвитку аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: [монографія] / В.П. Бондар. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 456 с.

27. Бондаренко Н. О. Аудит суб`єктів підприємницької діяльності: навчальний посібник / Н. О. Бондаренко, В. Д. Понікаров, С. М. Попова. - Київ: Центр навчальної літератури, 2004. - 300 с.

28. Бутинець Ф. Ф. Аудит: [підручник для студентів спеціальності облік та аудит» вищих навчальних закладів] /Ф.Ф.Бутинець. - [3-тє видання, доповнене і перероблене]. - Житомир: ПП «Рута, 2006. - 512 с.

29. Бутинець Ф.Ф. Аудит: [підручник для студентів спеціальності облік та аудит» вищих навчальних закладів] / Ф. Ф Бутинець. - [2-ге видання, доповнене і перероблене]. - Житомир: ПП «Рута, 2002. - 672 с.

30. Бутинець Ф.Ф. Аудит: стан та тенденції розвитку в Україні та світі: [монографія] / Ф.Ф. Бутинець, Н.М. Малюга, Н.І. Петренко; за ред. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ЖДТУ, 2004. – 564 с.

31. Бухгалтерский учет в зарубежных странах: Учебное пособие / под

ред. проф. Ф.Ф. Бутынца. - Житомир: ЖГТУ, 2007. - 480 с.

32. Бычкова С.М. Аудит: учеб. пособие / С.М. Бычкова, Е.Ю. Итыгилова; под. ред. Я.В. Соколова. – М.: Магистр, 2011. – 463 с.

33. Ватуля І.Д. Аудит. Практикум. Навч. посіб. / І.Д. Ватуля, Н.А. Канцедал, О.Г. Пономаренко. – К.- Центр учбової літератури, 2007 – 304 с.

34. Гончарук С.М. Аудит : [навчально - методичний посібник] / Гончарук С.М., Долбнєва Д.В. – Львів : Ліга - Прес, 2015. – 338 с.

35. Гончарук Я.А. Аудит: навч. посіб. / Я.А.Гончарук, В.С. Рудницький. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К.: «Знання», 2007.– 443 с.

36. Гордієнко Н.І. Аудит, організація і методика: [навч. посіб.] / Н.І.Гордієнко, О.В.Харламова. – Х.: ХНАМГ, 2007. – 468 с.

37. Гуцаленко Л.В. Сутність та функції внутрішнього аудиту на підприємствах України / Л.В. Гуцаленко, А.О.Ярова // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2'2011 — N 21– С. 105–107.

38. Давидов Г.М. Аудит: навч. посібник / Г.М. Давидов. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2004. – 363 с.

39. Давидов Г.М. Аудит: підручник / Г.М. Давидов, І.Г. Давидов, Ю.Г. Давидов та ін.; за ред. Г.М. Давидова, М.В. Кружельного. – [2-ге вид., переробл. і доп.] – К.: Знання, 2009. – 495 с.

40. Давидов Г.М. Аудит: теорія і практика: [монографія] / Г.М. Давидов. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2006. – 324 с.

41. Державний аудит та аналіз публічних закупівель: теорія, методологія та практика: монографія / М.С.Письменна - Київ : ЦУЛ, 2018. – 452с.

42. Дефлиз Ф.Л. Аудит Монтгомери / Ф.Л. Дефлиз, В.М. О'Рейли, М.Б. Хирш; перевод с англ. под ред. Я.В. Соколова. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. – 542 с.

43. Диппаза С. (мл.). Будущее корпоративной отчетности. Как вернуть

доверие общества / С. Дипиаза (мл.), Р. Экклз. – М.: Альпина Паблишер, 2003. – 212 с.

44. Дмитренко И. Системно-ориентированный аудит: проблемы методологии и тенденции развития / И. Дмитренко // Бух. учет и аудит. – 2007. – № 2. – С. 26-36.

45. Дмитренко І.М. Аудит: діагностика безперервності діяльності підприємств: [монографія] / І.М. Дмитренко, І.М. Белоусова. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2010. – 320 с.

46. Додж Р. Краткое руководство по стандартам и нормам аудита: [пер. с англ.] / Р. Додж. – М.: Финансы и статистика; ЮНИТИ, 1992. – 240 с.

47. Дорош Н.І. Аудит: методологія і організація: [монографія] / Н.І. Дорош. – К.: Знання, КОО, 2001. – 402 с.

48. Друри К. Управленческий и производственный учет: Пер. с англ.; Учебник. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 1071 с.

49. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.2 / Редкол.: С.В. Мочерний та ін. – К.: видавничий центр „Академія”, 2001. – 848 с.

50. Жолнер І. В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами: [навч. посібник] / І. В. Жолнер. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.

51. Загородній А. Г. Ризики аудиторської діяльності: методика виявлення й оцінювання: [монографія] / А. Г. Загородній, Л. М. Пилипенко. – Нац. ун-т «Львів. Політехніка». – Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. Політехніка», 2010. – 230 с.

52. Загородній А.Г. Аудит: теорія і практика: [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / А.Г. Загородній, М.В. Корягін, А.В. Єлисеєв, Л.М. Полякова. – [2-е вид., перероб. і доп.] – Львів, "Львівська політехніка", 2004. – 453 с.

53. Закон України «Про аудиторську діяльність» зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]: // Режим доступу до закону:

<http://zakon1.rada.gov.ua>

54. Іванова Н. А. Організація і методика аудиту: [навч. посібник] / Н. А. Іванова, О.В. Ролінський. – К.: ЦНЛ, 2008. – 216 с.

55. Івахненко С.В. Комп'ютерний аудит: контрольні методики і технології. — К.: Знання, 2005. — 286 с.

56. Івашкевич В.Б. Аудит (практика): [навч. посібник] / В. Б. Івашкевич. – М.: Магістр, 2010. – 286 с.

57. Кавторєва Я. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку: коментарі / Я. Кавторєва. – Х.: Фактор, 2009. – 1328 с.

58. Калистратов Л.М. Аудит: [учеб. пособ.] / Л.М. Калистратов. – М.: Издательско-торговая корпорация “Дашков и К°”, 2007. – 256 с.

59. Кафка С. М. Аудит [Текст]: конспект лекцій / С. М. Кафка, О. С. Степанюк. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. – 314 с.

60. Кодекс професійної етики аудиторів України [Електронний ресурс]: // Режим доступу до закону: <http://zakon1.rada.gov.ua>

61. Контроль і ревізія: [підруч.] / [Ф.Ф. Бутинець, В.П. Бондар, Н.Г. Виговська та інш.] / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП «Рута», 2006. – 560 с.

62. Контроль: незалежний, внутрішній, державний: навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1. Незалежний аудиторський та внутрішньогосподарський контроль [Електронний ресурс] / М.С. Пашкевич, Н.Л. Шишкова ; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. – Електрон. текст. дані. – Дніпро : НГУ, 2017. – 182 с. – Режим доступу: <http://nmu.org.ua>

63. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: [навч. посібник] / М. Я. Коробов. – [3-тє вид., переоб. і доп.]. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2008. – 298 с.

64. Корягін М.В. Аудит фінансової звітності: якість та методичні аспекти її перевірки / М.В. Корягін // Все про бухгалтерський облік. – 2009. – № 8. – С. 14-15.

65. Коцупатрий, М. М. Комп'ютерні інформаційні системи в аудиті [Текст] : практикум / М.М. Коцупатрий, Н.С. Золотарьова, І.І. Гончар. - К. : КНЕУ, 2010. - 309 с.
66. Кулаковська Л.П. Організація і методика аудиту: [підручник] / Л.П.Кулаковська, Ю.В.Піча. – К.: Каравелла, 2009. – 544 с.
67. Кулаковська Л.П. Організація і методика аудиту: навч. посіб. / Л.П.Кулаковська, Ю.В.Піча. – К.: Каравела, 2004. – 568 с.
68. Лещенко И. Б. Современные виды аудита в международной практике. Экономика, управление, финансы: материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Пермь, июнь 2011г.). / Под общ. ред. Г.Д. Ахметовой.— Пермь: Меркурий, 2011.— С. 79–81.;
69. Миронова О. Аудиторська діяльність: організація системи внутрішнього контролю якості / О. Миронова. – Х.: Фактор, 2009. – 352с.
70. Миронова О.А. Аудит: теория методология: учеб. пособие: для чтения курсов “Аудит” студентам и магистрам специальностей “Финансы и кредит”, “Бухгалтерский учет и аудит”, “Налоги и налогообложение” / О.А. Миронова, М.А. Азарская. - [2-е инд., испр.]. - М.: Омега-Л, 2006. - 176 с.
71. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: [пер. з англ. мови] [Електронний ресурс]: // Режим доступу до закону: <http://zakon1.rada.gov.ua>
72. Мултановська Т. Аудит у схемах і таблицях / Т. Мултановська, М. Горяєва. - Харків: Фактор, 2009. - 336 с.
73. Никонович М.О. Організація і методика аудиту [навч. посіб.] / М.О.Никонович, К.О.Редько, О.А.Юр'єва. – К.: Київ. КНТЕУ, 2006. – 470с.
74. Огійчук М.Ф. Аудит: організація і методика: навч. посібник. [2-ге вид.,перероб. і допов.]. / Огійчук М.Ф., Новіков І.Т., Рагуліна І.І. – К.: Алерта, 2012. – 664 с.
75. Організація і методика аудиту : навч. посіб. / М. Ф. Огійчук. - К. : Алерта, 2016. - 304 с.

76. Організація і методика аудиту підприємницької діяльності: Навч.метод. посібник/ В.Є. Труш, Т.А. Калінська, Т.А. Алексєєва, І.О. Дмитриєнко; За ред. проф. В.Є. Труша. - Херсон. ХДТУ, 2001.- 156с.

77. Організація і методика аудиту: [навч. посіб.] / Є.Ю. Кузькін, Н.О. Бондаренко, М.М. Коваленко та ін. – Х.: ХІФ УДУФМТ, 2010.-232 с.

78. Панасюк В.М., Ковальчук Є.К. Реформування системи бухгалтерського обліку, як умова ефективного управління // Стан і перспективи розвитку обліково- інформаційної системи в Україні. – 2012. – С. 31-33

79. Пантелєєв В.П. Аудит.: [навч. посібник] / В.П. Пантелєєв. – К.: Видавничий дім “Професіонал”, 2008. – 400 с.

80. Петрик О.А. Аудит у зарубіжних країнах: [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц.] / О.А.Петрик, М.Т.Фенченко. / За заг. ред. О.А.Петрик. – К.: КНЕУ, 2005. – 168 с.

81. Петрик О.А. Аудит: методологія і організація: [монографія] / О.А. Петрик. – К.: КНЕУ, 2003. – 260 с.

82. Петрик О.А. Організація та методика аудиту підприємницької діяльності: [навч. посібник] / О. А. Петрик. – К.: КНЕУ, 2008. – 472 с.

83. Податковий кодекс України, зі змінами та доповненнями, [Електронний ресурс]: // Режим доступу до кодексу: <http://liga.zakon.rada.gov.ua>

84. Половінкіна Г. М. Шляхи вдосконалення методики аудиту доходів в умовах національних та міжнародних стандартів / А. Є. Возьянова, Г. М. Половінкіна. – К. : Знання, 2013. – 520 с.

85. Положення про реєстр суб'єктів аудиторської діяльності. Затв. Рішенням Аудиторської палати України № 176/7 від 24.04.2007 р. // Аудитор України № 9 (115). – с. 7-14. [Електронний ресурс]: // Режим доступу до кодексу: <http://liga.zakon.rada.gov.ua>

86. Понікаров В. Д. Аудит: Навчальний посібник / В. Д. Понікаров, Т. М. Серіков. - Харків: ВД «Інжек», 2006. - 224 с.

87. Пономаренко П.Г. Бухгалтерський учет, анализ и аудит: [учеб. пособие] / П.Г. Пономаренко. – [2-е изд., испр.] – Минск: Выш. шк., 2007. – 527 с.

88. Проблеми і перспективи розвитку аудиту в Україні [Текст] : монографія / М. С. Пушкар, Я. В. Мех, Р. Р. Кулик [та ін.] ; за заг. ред. М. С. Пушкаря. – Тернопіль : Карт-бланш, 2012. – 220 с. – До 50-річчя ТНЕУ.

89. Проблеми і перспективи розвитку аудиту в Україні: [монографія] / [за заг. ред. д.е.н., проф. М.С. Пушкаря] – Тернопіль: «Карт-бланш», 2012. – 220 с.

90. Проскуріна Н.М. Оцінка суттєвості помилок в контексті міжнародних стандартів аудиту, надання впевненості та етики / Н.М. Проскуріна/ [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>

91. Пушкар М. С. Фінансовий облік: [підручник] / М. С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-Бланш, 2008. – 628 с.

92. Пшенична А.Ж. Аудит: навчальний посібник / А.Ж. Пшенична; Мін-во освіти і науки України, Полтавський ун-т споживчої кооперації України. - К.: ЦУЛ, 2008. - 320 с.

93. Редько А.Ю. Аудит в посттоталитарном обществе. Философский аспект / А.Ю. Редько. – К.: Информ.-аналит. агентство, 2011. – 24 с.

94. Редько О.Ю. Аудит в Україні. Морфологія: [монографія] / О.Ю. Редько. – К.: Інформ.-аналіт. агентство, 2008. – 493 с.

95. Робертсон Дж. Аудит: [пер с англ.] / Дж. Робертсон. – М.: КРМГ, Контакт, 1993. – 496 с.

96. Роїна О.М. Аудиторська діяльність в Україні: нормативна база / Роїна О.М. – К.: КНТ, 2006.– 248с.

97. Рудницький В.С. Методологія і організація аудиту: [монографія] / В.С. Рудницький. – Т.: Екон. думка, 1998. – 192 с.

98. Сборник международных стандартов аудита и контроля качества [Электронный ресурс] // Режим доступа:<http://www.audit.kz>.

99. Свідерський Д. Є. Методологія та організація складання фінансової і податкової звітності та їх аудит : монографія / Д. Є. Свідерський ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т імені Вадима Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2012. – 290,

100. Соколов Я.В. Очерки развития аудита / Я.В. Соколов, А.А. Терехов. – М.: ФБК-ПРЕСС, 2004. – 376 с.

101. Сопко В.В. Організація і методика проведення аудиту: навчально–практичний посібник. [2–ге вид., перероб. та доповн.] – К.: ВД «Професіонал», 2006 р. – 576 с.

102. Сорока Н. Аудиторская деятельность: прогнозы и перспективы / Н. Сорока // Экономика. Финансы. Управление. – 2013. – Вып. 6 (162). – С. 55 – 63.

103. Стуков С. А. Введение в аудит / С. А. Стуков, В. Д. Голышев. – М.: «ТАРВЕР», 1992. – 128 с.

104. Тимко Й.П. Аудит в Україні: становлення і організація. - Ужгород, 1996.

105. Тігова Т. М. Аналіз фінансової звітності: [навч. посібник] / Т. М. Тігова, Л. С. Селіверстова, Т. Б. Процюк. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 268 с.

106. Тлумачний словник економіста / С.М. Гончаров, Н.Б. Кушнір / Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.

107. Томов Й. Теория на контрола и одита. - Свищов, 2002. - 339 с.

108. Усач Б. Ф. Аудит: Навчальний посібник. - [4-те видання, виправлене і доповнене.]. - Київ: Знання, 2007. - 231 с.

109. Усач Б. Ф. Організація та методика аудиту: підручник / Б. Ф. Усач, З. О. Душко, М. М. Колос. - Київ: Знання, 2006. - 295 с.

110. Усач Б.Ф. Аудит за міжнародними стандартами. / Усач Б.Ф. – К.:

Знання, 2005. – 247 с.

111. Утенкова К. Аудит з нуля. – Х.: Фактор, 2009. – 304с.

112. Утенкова К. О. Аудит: [навч. посібник] / К. О. Утенкова. – К. : «Лерта», 2011. – 408 с.

113. Чернелевський Л.М. Аудит: теорія і практика: [Навч. посіб.] / Л.М. Чернелевський, Н.І. Беренда. – К.: “Хай-Тек Прес”, 2008. – 560 с.

114. Шкіря Н.Л. Аудит: [навчальний посібник] / Н.Л. Шкіря, Т.Г. Нікульникова, Н.В. Залізняк. – Львів: “Магнолія 2006”, 2008. – 224 с.

115. Montgomery R.H. Auditing Theory and Practice / R.H. Montgomery // Fourth Edition, Revised and Enlarged. – N.Y.: The Ronald Press Company, 1927.

116. Siegel J.G., Shim J.K. Dictionary of Accounting Terms. Fourth Edition. – Barrons, 2005. – 378 p.

117. <http://ua-ekonomist.com/9345-v-yevrop-vvazhayut-ukrayinu-neprivablivoyu-dlya-nozemnih-nvesticy.html>

118. <http://www.audit.ru/articles/article12.html>

119. <http://www.epravda.com.ua/news/2010/05/18/235718>